

ISSN 2226-3209 (Print),
ISSN 2409-0506 (Online)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
MINISTRY OF CULTURE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF MANAGERIAL STAFF OF CULTURE AND ARTS

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ
КЕРІВНИХ
КАДРІВ
КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ

NATIONAL
ACADEMY OF
MANAGERIAL
STAFF OF
CULTURE
AND ARTS

HERALD

Щоквартальний науковий журнал
Quarterly Journal

1'2015

Київ – 2015

УДК 050:(008+7)

Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв :
наук. журнал. – К. : Міленіум, 2015. – № 1. – 234 с.

У щоквартальнику Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв висвітлюються актуальні питання історії, філософії, мистецтвознавства, культурології. Значна увага приділяється проблемам сучасної політичної науки.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх, хто прагне отримати ґрунтовні знання теоретичного і прикладного характеру.

Редакційна колегія

Чернець В.Г., д.філос., професор (головний редактор); **Антоніос Еміліос Н. Тахіаос**, д.і.н., професор, член-кор. Афінівської академії наук з літератури та мистецтва (Греція); **Антонюк О.В.**, д.політ.н., професор; **Афанасьєв Ю.Л.**, д.філос.н., професор; **Баканурський А.Г.**, д.мист., професор; **Більченко Є.В.**, д.культ., доцент; **Бітасєв В.А.**, д.філос.н., професор, член-кор. НАМ України; **Богуцький Ю.П.**, к.філос.н., професор, академік НАМ України; **Вєдєнєєв Д.В.**, д.і.н., професор; **Вільчинська І.Ю.**, д.політ.н., професор (відповідальний секретар); **Волков С.М.**, д.культ., професор; **Дрозд Р.**, д.і.н., професор (Польща); **Герчанівська П.Е.**, д.культ., професор; **Гончарова О.М.**, д.культ., доцент; **Горбатенко В.П.**, д.політ.н., професор; **Даниленко В.М.**, д.і.н., професор, член-кор. НАН України; **Жукова Н.А.**, д.культ., доцент; **Єсипенко Р.М.**, д.і.н., професор; **Козлін В.Й.**, д.мист., професор; **Кресіна І.О.**, д.політ.н., професор; **Кулешов С.Г.**, д.і.н., професор; **Литвин С.Х.**, д.і.н., професор (заст. головного редактора); **Личковах В.А.**, д.філос.н., професор; **Мокрий В.**, д. гуманітарних наук, професор (Польща); **Оніщенко О.І.**, д.філос.н., професор; **Онищенко І.Г.**, д.політ.н., професор; **Пазенок В.С.**, д.філос.н., професор, член-кор. НАН України; **Петрова І.В.**, д.культ., професор; **Редя В.Я.**, д.мист., професор; **Ржевська М.Ю.**, д.мист., професор; **Сапенко Р.**, д.філос.н., професор (Польща); **Сіверс В.А.**, д.філос.н., професор; **Слободяник М.С.**, д.і.н., професор; **Станіславська К.І.**, д.мист., професор; **Федорук О.К.**, д.мист., професор, академік НАМ України; **Федотова О.О.**, д.і.н., с.н.с.; **Чагілов В.Р.**, д.політ.н., професор (Росія); **Шкляр Л.Є.**, д.політ.н., професор; **Школьна О.В.**, д.мист., с.н.с.; **Шульгіна В.Д.**, д.мист., професор.

Рецензенти

Алексєєнко І.В., д.політ.н., професор; **Ластовський В.В.**, д.і.н., професор; **Надольний І.Ф.**, д.філос.н., професор.

Затверджено: *постановою президії ВАК України від 26.05.2010 р. № 1-05/4 як фахове видання з філософських наук, культурології та мистецтвознавства (Перелік № 9), постановою президії ВАК України від 01.07.2010 р. № 1-05/5 як фахове видання з історичних наук (Перелік № 12) та постановою президії ВАК України від 22.12.2010 р. № 1-05/8 як фахове видання з політичних наук (Перелік № 12)*

Науковий журнал "Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв" індексується в міжнародних базах даних:
EBSCO; International Impact Factor Services; Research Bible; Science Index (PIHЦ); Open Academic Journals Index; CiteFactor; Polish Scholarly Bibliography; Google Scholar; BASE; InnoSpace; Scientific Indexing Services; Journals Impact Factor; InfoBase Index; Directory of Open Access Scholarly Resources

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 2 від 24 березня 2015 р.)

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор

Свідоцтво КВ № 19938-9738ПР від 17.05.2013 р.

© Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв, 2015

© Видавництво "Міленіум", 2015

11. Українська фалеристика: 3 історії нагородної спадщини: У 2 кн. / Табачник Д., Бузало В., Воронін В. та ін. – Кн.1 – К.: Либідь, 2004.
12. ЦДАВО України. – ф. 1075. – оп. 2. – spr.3. – С.2 (зв).

References

1. Voronin V. Liudy, derzhava, nahorody ... Nahorodna systema Ukrainy XX – XXI stolit: vynyknennia ta rozvytok v umovakh politychnykh i sotsialno-ekonomichnykh transformatsii derzhavy i suspilstva: [monohrafiia] / Viktor Voronin. – Kharkiv: Folio, 2013. – 320 s.
2. Karpov V. Viiskovi vidznaky UNR / Karpov V. // Viisko Ukrainy. – 1996. – № 7-8.
3. Karpov V. Viiskova symbolika derzhavy / Karpov V., Tabachnyk D. – K.: Lybid, 2007.
4. Kravtsevich-Rozhnetskii V. Ukrainskie voennye znaki otlichii pervoi poloviny XX veka / Kravtsevich-Rozhnetskii V., Panasenko V. – K.: ООО "NPF "Tanais", 2009. – 336 s.: il.
5. Krukovskiy O. Ukrainska falerystyka (iz fondiv Lvivskoho istorychnoho muzeiu) / Krukovskiy O., Pakholko S. – Lviv: Apriori. 2011. – 120 s.: il.
6. Kucheruk O. Malovidomi dokumenty z istorii vidznaky UNR Khrest Symona Petliury / Kucheruk O. // Viiskovo-istorychnyi almanakh. – 2003. – Ch.1(6).
7. Nahorody Ukrainy: istoria, fakty, dokumenty: U 3 t. / Tabachnyk D., Bezghin I., Buzalo V., Dmytrienko M., Kuras I., Kutsenko V., Yakovlieva L. – K.: "Ukrainoznavstvo", firma "ARC-Ukraine", 1996. – T.1 – 288s.; T.2 – 344s.; T.3 – 424 s.
8. Nevidomyi proekt ordena Zaliznoho Khresta sv. Andriia (vstupne slovo, publikatsiia dokumenta i prymitky Andriia Rukkasa) // Viiskovo-istorychnyi almanakh. – 2008. – Ch.1(16).
9. Semotiuk Ya. Ukrainski viiskovi nahorody. Druhe dopovnene vydannia / Semotiuk Ya. – Toronto, 2004.
10. Tabachnyk D. Nahorody Ukrainy: istoriia, fakty, dokumenty: U 3 t. / Tabachnyk D., Bezghin I., Buzalo V., Dmytrienko M., Kuras I., Kutsenko V., Yakovlieva L. – K.: "Ukrainoznavstvo", firma "ARC-Ukraine", 1996. – T.1.
11. Ukrainska falerystyka: Z istorii nahorodnoi spadshchyny: U 2 kn. / Tabachnyk D., Buzalo V., Voronin V. ta in. – Kn.1 – K.: Lybid, 2004.
12. TsDAVO Ukrainy. – f. 1075. – op. 2. – spr.3. – S.2 (zv).

УДК 398.3 (477.87)

Олійник Вікторія Вікторівна
кандидат культурології,
доцент кафедри суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету
e-mail: magda_gorvat@mail.ru

КОСМОГОНІЧНІ СИМВОЛИ В НАРОДНИХ ВІРУВАННЯХ І ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ

У статті проаналізовані основні традиційні форми вірувань, що звертаються до небесних світил, як головних сакральних символів минувшини. Визначені шляхи та форми адаптації до християнського святкового календарного циклу язичницьких вірувань, звичаїв у традиціях Закарпаття. Досліджено, що і нині можна знайти елементи поклоніння космогонічним образам з їх основним солярним мотивом – колом – у зимових, весняних, літніх календарних святах краю.

Ключові слова: космогонічні символи, небесні світила, народні вірування, прикмети, повір'я.

Олейник Виктория Викторовна, кандидат культурологии, доцент кафедры общественных наук Мукачевского государственного университета

Космогонические символы в народных верованиях и традициях украинцев Закарпатья

В статье рассматриваются основные традиционные формы верований, которые обращаются к небесным светилам как главным сакральным символам прошлого. Определены пути и формы адаптации к християнському праздничному календарному циклу языческих верований, обрядов в народной культуре Закарпатья. Исследовано, что и сегодня в традициях Закарпатья наявны элементы поклонения космогоническим символам с их основным солярным мотивом – кругом.

Ключевые слова: космогонические символы, небесные светила, народные верования, приметы, поверья.

Oliinyk Viktoriya Viktorivna, a candidate in Culture studies, the assistant professor of Mukachevo State University **Celestial bodies in folk beliefs and traditions Ukrainian people of Transcarpathia**

The article discusses the main traditional forms of belief that addressing the heavenly bodies as the main sacred symbols of the past. The ways and forms of adaptation to hristiyanskomu festive calendar cycle pagan beliefs and rituals in the popular culture of Transcarpathia. Worth noting that the sky, the sun, moon and stars are formed from ancient times in folk beliefs as important sacred symbols in their pryrodoyu belonging to a higher spiritual sky divine world. But until now we can find elements of worship solar images of their main symbolic incarnation – range – in winter, spring, summer calendar cycles.

Keywords: cosmogonic symbols, celestial bodies, folk beliefs, signs, popular beliefs.

Кожна нація, кожен народ має свої звичаї, що вироблялися протягом багатьох століть і втілені у структуру світовідчуття, світосприйняття та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру та переосмислюються у народній творчості. Народні вірування крізь канву традицій являються саме тими прикметами, по яких розпізнається народ – і не тільки в історичному минулому, а й в сучасності. На особливу увагу серед всіх етнокультурних регіонів України заслуговує Закарпаття, адже саме тут народні традиції в їх історичному становленні протягом століть зазнали впливу європейських культурних традицій.

Уявлення українців Закарпаття про небесний світ, що дійшли до наших днів в народних переказах, легендах і віруваннях досить незначні. Але, і ті відомі завдяки етнографічним дослідженням Євгена Фенцика [9], Луки Демяна [2], Петра Лінтура [3], Федора Потушняка [5] та ін. Серед сучасних дослідників традиційної культури Закарпаття слід відмітити праці таких відомих краян, як Павло Федака [10] та Михайло Тиводар [8], котрі підкреслюють, що у традиційному світогляді українців Закарпаття існувало уявлення про небесний світ як неземний простір, щось священне, піднесене, місце перебування Бога, святих і тих, котрі потрапили в царство небесне. Воно сприймалося як щось священне, як явище вищого порядку. Тому до Неба ставились і звертались як до божества [4, 175]. Та актуальними і неопрацьованими залишаються ментальні аспекти народних вірувань, що є "душею" традиційної культури українців Закарпаття.

Небо в народній уяві – це цілий світ над землею, це небесна твердь. Але з народних переказів і вірувань не можна зрозуміти характер і будову цієї тверді. Метою статті є дослідження феноменології образних втілень, символічності небесних світил, у традиційній культурі наших предків, де особливо шанобливим було ставлення до небесних світил. Наші пращури вірили, що Небо, як небесна твердь, спирається на землю, але дістатися туди людині важко. Уявлення про множинність Неба підтверджують лише народні приповідки. Якщо хтось хотів виразити найвищу ступінь щастя й задоволення, то вживав вираз – "почував себе на сьомому Небі". Це дає підстави твердити, що українці виділяли сім шарів Небес. І лише на останньому, сьомому Небі, перебуває Бог з янголами і святими спасенниками [4, 176].

У народній уяві, на Різдво, Водохреща і Святу Неділю Небо на кілька хвилин розкривається – як стверджує у своїй праці "Етнографія Закарпаття" Михайло Тиводар. Але це можуть бачити лише праведники та поодинокі щасливці. При розкритті Небо ділиться на дві половини, а його яскраво-сліпуче світло проривається через розрив і це можуть бачити лише окремі люди. Вірили, хто бачить це, той може випросити собі що завгодно, але сповниться лише одне бажання. Щоб ця сталося, людині слід стати на коліна, зняти шапку і вимовити своє бажання [8, 369].

У віруваннях, ритуалах і святкових обрядах спостерігається дуалізм, у них тривалий час співіснували і перенеслися у побут християнські та дохристиянські народні традиції і обряди, підкреслює у своїй праці "Народна культура українців Закарпаття" Павло Федака. Науковець підкреслює, що у традиційній культурі наших пращурів елементи християнства співіснували з залишками давніх міфологічних, демонологічних, тотемічних і магічних вірувань та обрядів. У статті Євгена Фенцика "Сліди древньослов'янської міфології у нас" йдеться про залишки древньослов'янських вірувань на території Закарпаття, зокрема на прикладі окремих назв і власних імен, що дійшли з давніх часів. Так маленьких грудних дітей матері часто називають лялями. Леля або Ляля у слов'ян був богом немовлят, богом любові [9, 257]. Варто відзначити, що з давніх часів наші предки поклонялись Сонцю як одному з божеств. Богом Сонця у українців часів Київської Русі був Дажбог, згадки про якого збереглися у закарпатських народних колядках, зокрема в приспівках "ой дай боже" [3, 201]. Олекса Воропай у праці "Звичаї нашого народу" описує стародавню легенду, в якій говориться, що Дажбог прокидається на весні від довгого сну, сідає верхи на грозові хмари, як на коня і, їдучи над землею, б'є її золотом різкою-блискавицею. Земля прокидається – все навколо оживає... [1, 289].

В уяві українців Закарпаття Сонце – жива істота невідомої форми, божество, яке діє за власною волею. Воно гнівається, коли бачить зло, радіє, як бачить добро, благословляє, допомагає та карає грішників. Воно стоїть на сторожі світового порядку. Гріхом вважалося зробити щось недостойне чи лихе на виду Сонця. Тому наші пращури вважали аморальним для заміжньої жінки з'явитися на сонці з непокритою головою чи показати Сонцю своє голе тіло. Якщо Сонце заміжню жінку побачить без хустки, то воно плакатиме. Воно плаче й тоді, коли хтось кидає сміття й інший непотріб у вогонь чи воду. Великим гріхом вважалося зробити якусь лиху справу на виду Сонця. Клясти Сонцеві чи проклинати ним когось також вважалося гріхом. За тяжкі гріхи Сонце може помститися людям.

До людей Сонце ставиться доброзичливо, бажає їм лише добра. Воно любить чесних і працьовитих людей, а лінивих не любить. У народі приповідали: "Лінивцю гріх показуватися на сонцю". Селяни до Сонця молились, просили його допомоги, закликали у свідки, божилися ним і т. п. Коли наші пращурі й прапрадіди, бачачи схід Сонця, то знімали шапку, хрестились і молились як до хреста, бо від "світлого і святого сонечка" чекали "допомоги й добра" [8, 370]. Особливого значення набув символ сонця в ритуальних діях зимового циклу. З цього погляду важливою є стаття Федора Потушняка "Крачун", де автор зазначає, що крачун, як і паска, в обрядах мають тотожні значення і символізують тепле життєдайне сонце [5, 7]. Науковець підкреслює, що на Різдво, Великдень, Іван-день, весілля та деякі інші свята розпалювали вогні на допомогу Сонцю в боротьбі з нечистими силами [5, 8]. До Сонця, як доброї і прихильної до людей святої сили, звертались в піснях, казках, прислів'ях і приказках.

У казках Сонце діє як жива істота, перевтілюється в жар-птицю чи королеву і перемагає зло. У народних прислів'ях і приказках з ним порівнюють – "Красний як сонечко" чи прохають – "Коби сонечко

змилосердилось". Вірили, що перед війнами, епідеміями, голодом стається затемнення Сонця, яке є своєрідним попередженням людству і вимогою покаятись у скоєних гріхах. Народні казки затемнення Сонця пов'язують з діяльністю злих духів і його боротьбою із змієм ("шарканню"). У цій боротьбі Сонце, як свята і божественна сила, завжди виходить переможцем. З цього приводу Федір Потушняк писав: "...Сонце виступає позитивною силою, що допомагає світлим силам у боротьбі з силами темноти. Тому Сонце й нині охоче зображують на вишивках, різьбі (коло, хрест, квадрат, ромб). На честь Сонця розкладають вогнища та співають пісні" [4, 176].

Із Сонцем пов'язано ряд народних прикмет: "Якщо взимку Сонце сідає за хмари, то буде йти сніг"; "Якщо навколо Сонце світле коло, то буде добра погода"; "Якщо навколо Соня червені кола, то буде вітер"; "Якщо Сонце вечером заходить за хмари, то наступного дня буде дощ"; "Якщо Сонце принікає, а небо хмарне, то буде дощ" і т. д. [8, 370].

Варто відзначити, що особливе місце в народній уяві займав і Місяць – прашури уявляли його, як невеликий круг, як заднє колесо на возі. Його вважали небесним вівчарем, який випасує зорі на небесних випасах. Люди здавна знали, що Місяць світить, але не гріє. Як підкреслює Федір Потушняк у статті "Сонце, луна, звізди і небеса в народном вірованії" – Місяць володар ночі, темного і таємного світу потойбічних сил, тому часто пригнічує людей, а інколи навіть вбиває. Йому притаманні такі магичні властивості, які шкодять людям. "Двудушники" та інші нечисті мають особливу силу у час "слабого місяця". У такий час ніхто і ніщо не стримує нечисті сили, тому вони, маючи велику силу, сваволять. Найчастіше в такий час вони шкодять людям і худобі. При цьому нанесені людям і худобі рани важко заживають. Тому народна традиція радила ніколи не починати добрі справи "слабого Місяця" [4, 177].

Науковець стверджує, що Місяць – це ще й місце перебування мертвих душ. Ці уявлення у видозміненій формі збереглись до наших днів. Одні, дивлячись на Місяць, бачать як кум проткнув кума вилами, бо той крав його соломі. Несучи крадену соломі, він її розтрус, тому посеред неба виникла дорога (Чумацький шлях). Інші бачать як на Місяці брат проткнув брата вилами, бо вони не могли поділити між собою соломі, яку залишив їм батько по смерті. А Чумацький шлях – це розкидана соломі по дорозі, якою душі померлих прямують на той світ.

Водночас Місяць вважався божественним, а тому ображати й проклинати його гріх. Якщо хтось на це не зважатиме, то його Місяць покарає божевіллям чи "нечистою хворобою". Вірили, що затемнення Місяця та інші його незвичні зміни віщують неврожай, пошесті, епідемії, землетруси та війни. Місяць може нашкодити людям, особливо тим, котрі світлими ночами блукають пустирями. Ті з людей, котрі сплять на місячному світлі можуть стати лунатиками ("намісячниками"). Про таких говорили, що їх "Місяць потяв". Вважали, що небезпечно залишати дитину на самоті, коли по хаті блукає місячне сяйво, бо Місяць може щось вкрасти, нашкодити дитині і та стане ненормальною [4, 178].

Михайло Тиводар в "Етнографії Закарпаття" зазначає, що на Закарпатті в залежності від форм Місяця, його по-різному називали й наділяли певними властивостями. Коли Місяць мав форму тонького серпа з ріжками вліво, його називали молодим (молодиком, новим). Йому наші прашури кланялись, сподівались на його підтримку та навіть молились до нього. Йому приписувався сильний вплив на людське життя. Тому всі найважливіші справи намагались вирішувати при молодому Місяці, а посіяне зерно при новому місяці дасть багатий врожай. Тільки перший день нового Місяця – "порожня днина". Новий місяць може допомогти навіть від болю. На новий Місяць вперше слід глянути правим оком і через праве плече, моргнути ним і промовити: "Місяцю новий, пане молодий! Спитайся старого чи ни болить голова (руки, ноги...) в мертвого. Як не болить голова (руки, ноги...) в мертвого, так аби і в мене прощеної, хрещеної не боліла".

На другому тижні Місяць виглядав як відкушена кругла паляниця, роги якої повернуті вліво. Його називали підповним ("неповним", "щербатим"). "Щербатий" Місяць вважали сприятливим для проведення всяких робіт, що були розпочаті за нового Місяця. На третьому тижні Місяць круглий ("повний") як колесо на возі. На ньому з'являються різні загадкові плями, які тлумачились як брат брата чи кум кума проткнув вилами. Повний Місяць вважали несприятливим для заготівлі деревини на хату та її будівництво, бо її поїсть шашіль. За повного Місяця не радили починати нових справ і робіт, бути обережними, бо нечисті набираючи сили, могли нашкодити і накликати хвороби на людей і тварин. На четвертому тижні Місяць слабкий ("старий"). Він нагадує серп, який рогами розвернутий вправо. Вірили, що слабого Місяця повної сили набирають "двудушники" і всякі нечисті сили. Тому цього тижня слід стерегтись від злих духів і людських чарів, не пускатись у далеку дорогу, не починати жодних важливих робіт і справ. Радили не ходити вечорами і ночами, бо тоді ходить нечиста сила, "мара водить людей", "чіпляється блуд" і т. п. [4, 179].

За фазами Місяця вівся й відлік часу. Народна традиція вважала, що Місяць протягом року "народжується" тринадцять разів, тобто налічує 364 дні. Найменшим місячним циклом є тиждень, дні якого, в залежності від їх магичної сили, поділялись на чоловічі і жіночі.

Понеділок – схожий на діда з бородою. Тих, хто в цей день постить вія оберігає від нещасних випадків і раптової смерті. Якщо в сім'ї помирали діти чи гинула худоба, то хтось з її членів постив: не їв протягом дня чи не вживав скоромного ("порзного"). Вірили, хто шанує понеділок, душу того він по смерті переведе вузькою "лавкою" над пропасло на "той світ". У понеділок чоловікам заборонялось виготовляти кужелі для жінок. Це дозволялось лише юнакам. Жінкам у понеділок заборонялось шити й прясти, щоб чоловіки не помирали передчасно.

Вівторок – це чоловік середнього зросту. Тих, хто постить у цей день і шанує його, він оберігає, робить здоровим і щасливим. Тому у вівторок постили переважно хворі, нещасні і невдахи. Вірили, якщо постити три останні вівторки, три суботи і три неділі слабого Місяця проти свого ворога, то він помре.

Середа – дівчина середнього зросту. Тому цей день шанували дівчата й жінки, звертались до нього з молитвами і замовляннями. Вірили, якщо жінка в середу пряде, то вона нашла жінці "кольку" в груди, біль голови, різні хвороби, страшні сни і т. ін. У середу не слід позичати яєць, бо перестануть кури нестись.

Четвер – це також мужчина середнього зросту. Того, хто його шанує і постить він, як і вівторок, оберігає від всякого нещастя. Щоб здобути його прихильність, треба до нього звернутись молитвами чи замовляннями. У Живний і Зелений четвер не можна прати, бо бурі знищать поля ("царину").

П'ятниця – це жінка середнього зросту. Вона ходить по хатах і дивиться, котра з жінок порушує заборону на виконання певних робіт. Гуцули Рахівщини розповідали, що в лісах зустрічали п'ятницю і навіть розмовляли з нею. Вона давала їм настанови щодо праведного життя і пошанування її дня. Як день жіноцтва, п'ятниця була пов'язана із заборонами прясти, ткати, шити, пекти хліб, золити білизну. Вірили, якщо вони виконують ці роботи, то шують, печуть і золять саму п'ятницю. Вона оберігає жінок, котрі її шанують. Як її шанувальниця помирає, то П'ятниця ходить довкола хати й плаче.

Культ П'ятниці пов'язаний з християнським культом Параскеви, але в ньому збереглись риси давньоукраїнської богині Макоші, покровительки врожаю й достатку.

Субота – це також жіночий день. Його назву пов'язують з виразом "суть роботи", але при цьому примовляли: "Субота – не робота: помий, повтирай та й спати лягай!" У Суботу постили за померлими, "щоб їм суботи ця помогла", щоб субота заступилась за них після смерті. Тому в Суботу заборонялось золити білизну, бо "на тому світі" мертві питимуть золу.

Неділя – жіночий день. Він відіграє важливу роль у християнській релігії. Народна традиція слово Неділя виводить від словосполучення "не ділай", "не гіляй" – не роби. Дозволялось у цей день лише готувати страви та годувати худобу. За народними переказами Бог подарував цей день Неділі, але наказав їй, щоб вона не допустила протягом дня виконання робіт. Тому в суботу після заходу Сонця вже припинялись роботи. Вірили, що функції неділі й п'ятниці майже однакові, тому вони разом подорожують світом. У Неділю не постили. Якщо хтось постив, то лише проти своїх лютих ворогів [6, 5].

Слід відмітити, що українці Закарпаття вважали Місяць покровителем закоханих та інтимних зв'язків. Тому до нього часто звертались при ворожінні. Найчастіше ворожили так, що у миску наливали води, кидали до неї різне зілля і магичні предмети та намагались спіймати відображення Місяця у воді. Якщо це вдавалось, виголошували різні заклинання і вірили, що задумане обов'язково збудеться.

Якщо дівчина хотіла у вісні побачити свого судженого, вона в понеділок слабого Місяця тримала піст. Вона молилась, а протягом дня повинна була спекти маленький круглий хлібець ("куруц"). Увечері, як з'явився Місяць і зірки, дівчина сідала на порозі хати, лівою ногою впиралась в одвірок, а права мала бути в хаті. Потім розплітала ліву косу і розламувала "куруц" на дві половинки. Одну половинку вона з'їдала, а другою – кланялась на чотири сторони світу і, звертаючись до Місяця, з проханням: "Ти, Місяцю, вгорі, Там всі, зорі, приведіть мені милого на сон." Далі вона клала під подушку половину "куруца" і невипрану сорочку чи штани милого, молилась й лягала спати. Такий ритуал вона справляла протягом трьох понеділків підряд. Хто їй з хлопців за три ночі понеділків приснився, той буде її чоловіком [6, 7].

По-особливому краєни з давніх часів ставилися і до зірок, що вважались за людські душі чи живі істоти. Скільки на Землі людей, стільки на небі зірок. Вони світять у темноті. За зірками можна визначати час, пори року, погоду, види на врожай, передбачати розвиток подій. Так, якщо небо зоряне, то буде добра погода. Якщо зірки червоно-крававі, то це віщує лихо в сім'ї, родині, державі. Федір Потушняк підкреслює, що зірки в народній уяві прямо пов'язані з життям кожної людини і всього людства. Українці Закарпаття вірили, як тільки народжується дитина, Бог на небі запалює нову свічку у вигляді зірки. Вона протягом всього життя новонародженого впливає на його долю. Якщо хтось помирає, його свічка життя згасає, і зірка падає на землю. В окремих селах Закарпаття вірили, що зірки падають і тоді, коли жінки переривають вагітність і не дають можливість дитині народитись. Вірили, коли зірка пролетіла небом і загубилась в небі, то душа померлого залишилась в небесних просторах, але нижче сьомого неба. Якщо зірка не долетіла землі, то це означає, що відьма схопила її не лету і сховала у горщик, щоб зробити таку душу своєю прислугою. Якщо ж зірка впала на землю, то означає, що душа була грішною і вона пішла під землю, в пекло. Такі зірки (метеорити) в народі називали бисіцями. Той, хто першим ступив на місце, де впала зірка, захворіє епілепсією ("нечистою хворобою"). Таке місце вважалось непридатним для життя. Вірили, якщо людина побачить падаючу зірку і встигне щось забажати, то забажане обов'язково збудеться, якщо про це нікому не розповідати [7, 159].

Народна традиція виділяє кілька груп зірок. Першою з'являється Вечірня зоря ("Вечурниця") – Венера. Якщо влітку "Вечурниця" яскрава, то буде добрий врожай. Якщо "Вечурниця" на безхмарному небі блистить, то буде добра погода. Вранці сходить

Зірниця. (Венера). Якщо Зірниця яскрава і світиться на безхмарному небі, то буде добрий врожай кукурудзи.

Курашка чи "Курочка" (Плеяда) нагадує курчат з квочкою. На свято Юрія, вона заходить разом з сонцем і потім з'являється на Петра. Вірили, що зайшовши вона мандрує чужими землями. З Кураш-

кою пов'язано ряд вірувань. У народному переказі йдеться про те, що якийсь вівчар все життя прожив без людською товариства на полонині із своїми вівцями, а тому не мав гріхів.

Костиль чи "Косшиль" (сузір'я Великої Ведмедиці) – це шість зірок, що розташовані по одній прямій лінії. Показавшись на небі, Костиль прямує у західному напрямку.

Комета ("Мітла") в народній уяві – це зірка з хвостом. Комети належать до демонічних сил, які своєю появою завжди віщують нещастя, голод, епідемії, пошесті, війни і т. ін. Комети посилає Бог як попередження грішному світові з метою повернути людство до праведного життя. Вірили, що поява червоних комет – провісник війни, поява біло-білих комет віщує голод й епідемії.

З зірками пов'язано ряд народних прикмет: "Якщо влітку зірки дуже блищать, то буде спека"; "Якщо в нічному небі мало зірок, то буде похмура погода"; "Якщо взимку зірки здаються білими, то буде потемніння"; "Якщо зірки сліпо миготять, то слід чекати зміни погоди й дощу"; "Якщо небо густо вкрите зірками, то буде гарна погода" [8, 376].

Опираючись на дослідження науковців, варто відзначити, що Небо, Сонце, Місяць і зірки ще з давніх часів формуються у народних віруваннях як вагомні сакральні символи, які за своєю природою належать до духовно вищого небесно-божественного світу і хоча з прийняттям християнства образи та функції язичницьких богів, переосмислювалися крізь призму християнської духовної культури. Але і до нині можна знайти елементи поклоніння солярним образам з їх основним символічним втіленням – колом – у зимових, весняних, літніх календарних циклах. Відтак, і нині у весільному ритуалі, піснях, коли плетуть вінки, часто згадують сонце. Більшість давніх і сучасних колядок мають на собі відбиток давнього вшанування сонця, у казках воно діє як жива істота, зустрічається також у народних при-слів'ях, загадках, приказках, на пошану сонцю палять вогні і співають пісні.

Література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу / Олекса Воропай. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – С. 450.
2. Демян Лука. Свадьба (весілля) / Лука Демян // Літературна неділя. – Ужгород, 1942. – № 7. – С. 201–204.
3. Лінтур П. В. Угро-Русскія коляди / П. В. Лінтур // Русское слово. – Ужгород, 1942. – № 9. – С. 10–15.
4. Потушняк Ф. Сонце, луна, звізди і небеса в народном вірованії / Ф. Потушняк // Народна школа. – Ужгород, 1940/1941. – № 9. – С. 175–180.
5. Потушняк Ф. Крачун / Ф. Потушняк // Літературна неділя. – Ужгород, 1942. – № 1. – С. 7–8.
6. Потушняк Ф. Дні в народном вірованії / Ф. Потушняк // Русское слово. – Ужгород, 1941. – № 8. – С. 5–10.
7. Потушняк Ф. Сонце, луна, звізди і небеса в народном вірованії / Ф. Потушняк // Народна школа. – Ужгород, 1940/1941. – № 8. – С. 158–160.
8. Тиводар М. Етнографія Закарпаття / М. Тиводар. – Ужгород: Гражда, 2011. – С. 407.
9. Євген Фенцик. Сліди древнесловянської міфології у нас / Фенцик Євген // Листок. – Ужгород, 1886. – № 6. – С. 257–261.
10. Федака П. Народна культура українців Закарпаття / П. Федака. – Ужгород: Просвіта, 2002. – С. 112.

References

1. Voropai O. Zvychai nashoho narodu / Oleksa Voropai. – Miunkhen : Ukrainske vydavnytstvo, 1958. – S. 450.
2. Demian Luka. Svadba (vesillia) / Luka Demian // Literaturna nedilia. – Uzhhorod, 1942. – № 7. – S. 201–204.
3. Lintur P. V. Uhro-Russskiiia koliady / P. V. Lintur // Russkoe slovo. – Uzhhorod, 1942. – № 9. – S. 10–15.
4. Potushniak F. Sontse, luna, zvizdy i nebesa v narodnom virovanii / F. Potushniak // Narodna shkola. – Uzhhorod, 1940/1941. – № 9. – S. 175–180.
5. Potushniak F. Krachun / F. Potushniak // Literaturna nedilia. – Uzhhorod, 1942. – № 1. – S. 7–8.
6. Potushniak F. Dni v narodnom virovanii / F. Potushniak // Russkoe slovo. – Uzhhorod, 1941. – № 8. – S. 5–10.
7. Potushniak F. Sontse, luna, zvizdy i nebesa v narodnom virovanii / F. Potushniak // Narodna shkola. – Uzhhorod, 1940/1941. – № 8. – S. 158–160.
8. Tyvodar M. Etnohrafiia Zakarpattia / M. Tyvodar. – Uzhhorod: Hrazhda, 2011. – S. 407.
9. Yevhen Fentsyk. Slidy drevnieslovianskoi mifologii u nas / Fentsyk Yevhen // Lystok. – Uzhhorod, 1886. – № 6. – S. 257–261.
10. Fedaka P. Narodna kultura ukraintsiv Zakarpattia / P. Fedaka. – Uzhhorod: Prosvita, 2002. – S. 112.

ЗМІСТ

Філософія

<i>Головач Н. М.</i>	Роль цінностей у процесі культурної соціалізації особистості	3
<i>Купрій Т. Г.</i>	Філософсько-освітній аналіз ризиків та надбань приватної вищої освіти в контексті прийняття нового ЗУ "Про вищу освіту"	7
<i>Стоян С. П.</i>	Образотворче мистецтво Італійського Відродження у контексті культурних трансформацій: від символізму до реалізму	11
<i>Волосатова М. О.</i>	Еволюція концепцій праці та власності у філософії М. О. Бердяєва	14
<i>Дерман Л. М.</i>	Екзистенційні, естетичні та художні ознаки в моді	19

Культурологія

<i>Просандєєва Л. Є.</i>	Розвиток самоцінності особистості в контексті вільного часу	25
<i>Босик З. О.</i>	Традиційна культура XXI століття у контексті життєздатності нематеріальної культурної спадщини України (на прикладі фольклору)	29
<i>Виткалов С. В.</i>	Культурно-дозвіллева сфера регіону: пошук нових форм існування	34
<i>Михалевич В. В.</i>	Роль інтернету в розвитку художньої культури та сучасного арт-ринку	37
<i>Садовенко С. М.</i>	Клубні заклади як важливий чинник становлення і розвитку культури регіонів України: функції та форми діяльності	42
<i>Тимошенко М. О.</i>	Людина-митець як суб'єкт культурної розбудови України	50
<i>Шман С. Ю.</i>	Проблеми стандартизації діяльності музеїв	55
<i>Вінічук І. М.</i>	Соціально-комунікаційний аспект створення єдиної системи стандартизації у сфері інформаційних технологій	60
<i>Жалюк О. П.</i>	Поняття "українське національно-культурне відродження" та його зв'язок з діяльністю клубних закладів	64
<i>Ідрісова М. А.</i>	Тенденції інтервального аналізу орнаментально-образотворчих видів кримськотатарського мистецтва ханської епохи	69
<i>Масалова К. Ю.</i>	Розташування дітей Хора у сцені з 17-ї глави Книги мертвих у контексті спатіальних та антропологічних уявлень стародавніх єгиптян (на матеріалі джерел Птолемеївського періоду)	73
<i>Поплавська А. В.</i>	Символіка гостинності: понятійно-категоріальний аспект	78
<i>Романенко Н. О.</i>	Культурно-мистецьке життя на визволеній від німецької окупації Україні: 1943–1944 рр.	82
<i>Румко Ж. П.</i>	Функціональне дослідження державних органів: на прикладі Київського міського центру народної творчості та культурологічних досліджень	86

Мистецтвознавство

<i>Афоніна О. С.</i>	Особливості коду в культурі	94
<i>Бондар І. С.</i>	Категорія "постмодернізм" у теорії та практиці мистецтва	98
<i>Демещенко В. В.</i>	Вплив шекспірівської драматургії на творчість видатного японського режисера Акіри Куросави	103
<i>Косінова О. М.</i>	Створення у вищому навчальному закладі естетичного освітнього середовища	108
<i>Лісецький С. Й.</i>	Видатні представники українського музичного бароко (творчі досягнення С. Пекалицького і М. Дилецького)	112

Фан Бин	Стильові аспекти адаптації національної інструментальної традиції у фортепіанній музиці сучасних китайських композиторів	117
Сорока І. І.	Михайло Карасьов про підтекст К. Станіславського	122
Велимчаниця О. В.	"Театр для діалогу": на перетині з активізмом і терапією?	127
Дьяченко Р. В.	Художньо-естетичні особливості інтер'єрів закладів харчування як осередків дозвілля і розваг	132
Канівець І. А.	Варіативність у кіно як відповідь на виклики постмодернізму	136
Лавренюк О. О.	Множинність символіки українського народного вбрання	141
Узікова О. В.	Композиторська творчість М. К. Чюрльоніса та І. В. Тилика: системність музичного мислення в контексті принципу феноменологічної подібності	146
Юрченко К. С.	Символіко-алегоричні зображення жертвовників XVIII–XIX століть як фактор визначення їх функціонального призначення	154

Історія

Бадах Ю. Г.	Релігійний та культурний розвиток гетьманщини у XVIII ст.	161
Вєдєнєєв Д. В.	Культурно-пропагандистська діяльність українських націонал-політичних організацій за кордоном у період Першої світової війни (1914–1918 рр.)	164
Єсипенко Р. М.	Насичення репертуару українського театру 60–80-х років XX століття творами інонаціональної драматургії	169
Афанасьєв І. Ю.	Вплив Г. Маккіндера на формування східного кордону Польщі: 1919-1920 рр.	173
Карпов В. В.	Фалеристичні традиції Української Народної Республіки	178
Олійник В. В.	Космогонічні символи в народних віруваннях і традиціях українців Закарпаття	182
Сокур Л. А.	Основні напрями державного регулювання сфери діловодства періоду згортання політики "українізації" у радянській Україні	187
Фурман І. І.	Еволюція поглядів на мінну війну на Чорноморському театрі воєнних дій у 1907–1914 рр. (за досвідом царської Росії)	189
Марченко І. Я.	Історичний розвиток деяких методик реставрації станкового живопису в контексті впливу на постреставраційний стан експонатів у XX ст.	195
Чижов О. І.	Розвиток та основні проблеми функціонування масових та універсальних бібліотек Сумської області: 90-і роки XX – початок XXI ст.	200

Політологія

Дубов Д. В.	"Цифровий суверенітет" у сучасному світі: виклики та можливості для України	205
Цивін М. Н., Матвієнко О. В.	Соціалізація молоді у періоди суспільно-політичних криз	210
Рева Т. С.	Масонство і політика: точки перетину	214

Відгуки. Рецензії. Повідомлення

Станіславська К. І.	У–мовне життя Андрія Пучкова, або Лист вдячного читача	220
Литвин А. В.	3 любов'ю у серці	224

Наукове видання

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ
КЕРІВНИХ
КАДРІВ
КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ

NATIONAL
ACADEMY OF
MANAGERIAL
STAFF OF
CULTURE
AND ARTS

HERALD

Щоквартальний науковий журнал
Quarterly Journal

1'2015

Редактор	<i>І. Ю. Вільчинська</i>
Транслітерація	<i>М. М. Геращенко</i>
Комп'ютерна верстка	<i>С. І. Супруненко</i>

Здано до набору 24.03.2015. Підп. до друку 24.03.2015. Формат 60x84 ¹/₈.
Папір офсетн. № 1. Друк офсетний. Умов. арк. 27,20. Облік.-вид. арк. 29,77. Наклад 150 прим.

Видавництво "Міленіум"

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників,
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

м. Київ, вул. Фрунзе, 62–в, оф. 12
Тел./факс (044) 501–52–49

E-mail: info@millennium.net.ua
www.millennium.net.ua